

# תשורה

משמחת הנישואין של

מנחם מענדל וליבא שחיו גרוזמן

---

ד' ניסן ה'תשפ"א  
כפר חב"ד ב', ארץ הקודש

# פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו, החתן התמים **מנחם מענדל** והכלה המהוללה מרת **ליבא** שיחיו. התודה והברכה לכל קרובי המשפחה, הידידים והמכרים, שהואילו לבוא לשמוח אתנו ביום שמחת לבבנו, ולברך את החתן והכלה שיחיו ואותנו כולנו בברכת מזל-טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות. בשמחה ובטוב-לבב הננו בזה לכבד את המשתתפים בשמחתנו בתשורה - על-יסוד הנהגת כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"ע בחתונת כ"ק אדמו"ר והרבנית הצדקנית.

...

ב'תשורה' שלפניכם תמליל מהתוועדות ייחודית שהתוועד סב החתן, הגה"ח הרה"ת **מאיר צבי גרוזמן** ע"ה, מראשי ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית בארץ הקודש. הרב גרוזמן ע"ה נודע כ'שריד לדור דעה' - מטובי מחונכי 'תומכי תמימים' לעבודת ה' פנימית בדרך החסידות המסורה מדור דור, ואשר השקיע ממרצו בהתמסרות לחינוך תלמידי התמימים, ולמשכם ולהדריכם בדרכי ה'עבודה', משך למעלה מששים שנה.

בהתוועדות מרתקת זו פורש הרב גרוזמן את משנתו החסידית, במהלכה גם עונה על שאלות! הנוכחים בטוב טעם ובהדרכה נהירה, אגב שלל זכרונות וסיפורי חסידים עסיסיים, ומשכיל על דבר ימצא טוב.

1. השאלות סומנו באות - ש' והתשובות באות ת'.

ההתוועדות מתורגמת משפת האידיש, אך בכדי לשמור על האותנטיות של סגנון הדברים המיוחד - עבר התמליל שינויי עריכה קלים בלבד, והדברים מופיעים בשפת דיבור כבמקורם. וזאת למודעי, אשר מכיוון שהתמלול נעשה<sup>2</sup> ע"פ סרט הקלטה, ייתכן שחלק מהדברים לא הובנו כראוי, או לא תורגמו נכונה.

בתור הוספה באים בזה שתי רשימות מיוחדות שנמצאו בארכיונו של הרב גרוזמן ע"ה, וכפי הנראה אלו נקודות שרשם לעצמו להתוועדות י"ט בכסלו.

• • •

ויהי רצון אשר תיכף ומיד ממש נזכה לקיום היעוד "מהרה ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה" בגאולה האמיתית והשלימה, ומלכנו בראשנו.

**משפחת רוזנברג**

בית שמש

**משפחת גרוזמן**

ראשון לציון

ד' ניסן ה'תשפ"א

להערות והערות:

[mgruzman57@gmail.com](mailto:mgruzman57@gmail.com)

---

2. תודתנו נתונה להרה"ת מנחם מענדל - ב"ר שלום דובער - שיח' גרוזמן על עזרתו בכתיבת התמליל.

ב"ה

ח"י אלול ה'תשס"ח. לבחורים ד"מעייני ישראל".

## שהאלוקות תאיר בלב...

בשביל להתוועד צריך סייעתא דשמיא. זה מהדברים הקשים ביותר, צריך להיות בר לבב, שיהיה לב נקי.

מה שכן, היום הוא יום סגולה. זה דבר ברור. ממילא לא סתם התיישבנו בלילה לשתות יי"ש...

הזמנים משתנים. החילוק ביני לביניכם הוא רק בדבר אחד, שאני עוד ראיתי חסידים, ואתם... אני לא יודע מה ראיתם. זהו כל החילוק. מי ראיתי? אצל ר' שלמה חיים למדתי, ואצל ר' שאול ברוק, היה גאר א חשובער איד. אצל ר' ניסן הייתי... שם היו הרבה חסידים. ר' ישראל נח... זה רק השמות, אבל זה לא סתם שמות. מה שרואים אי אפשר תמיד להעביר. שמיעה אפשר להעביר, אבל ראייה זה משהו אחר...

חסידים היו אומרים: הרי אדמו"ר הזקן מתחיל את המאמר ד"אני לדודי ודודי לי", שבאלול מאירים י"ג מדות הרחמים, ושואל אם כן מדוע זה לא יום טוב? צריך שיהיה יום טוב! - הפשט הוא, לא שיש פה שאלה סתם מדוע זה לא יום טוב, אלא, אותם יהודים שלמדו 'א שטיקל' לקוטי תורה, וכל תיבה אצלם הייתה 'חיה', אצלם היה יום טוב! הרגישו יום טוב! ולכן הם היו צריכים להבין למה זה לא יום טוב... אם אנחנו היינו באותו מצב יכולנו להתוועד טוב יותר... בינתיים אנחנו לא במצב הזה...

דבר אחד ברור: אלה שכאו להתוועד, מה הם רוצים? להיות קרובים יותר לקדוש ברוך הוא. ומכיוון שהרצון קיים, אזי ישנו לשון מהרבי ריי"צ,

שכשיהודי רוצה להתקרב לקדוש ברוך הוא ממילא איז ער דאך זייער א פיינער מענטש (- אדם ראוי), וצריך למחול כל עוונותיו.

אתם הרי לומדים כי עמך הסליחה תש"ט... זייער גוט! אז אתם כבר יודעים הכל... איפה אתם אוחזים, ב'גורעין'? ב'מוסיפין'? או ב'דורשין'?

[הערת המלבה"ד: מושגים אלו יוזכרו שוב לאורך ההתוועדות, ולהלן תמצית ביאור עניינם: במאמר הנזכר - כי עמך הסליחה תש"ט - מבאר שעבודת התשובה מורכבת משלושה שלבים - א. גורעין, לגרוע ולהפסיק את העניינים הבלתי רצויים. ב. מוסיפין, להוסיף ב'עשה טוב', בהתקשרות לקדוש ברוך הוא. ג. דורשין, לדרוש ולבער את דקות הרע.]

איפה אוחזים, זה כל העניין. משום מה נהייתה מין 'הנחה' בימים אלו, שאפשר להיות חסידים וללמוד חסידות ולא להתעסק עם עצמו. כזה דבר מופרך מן היסוד! לא ייתכן! הפשט של זה הוא, כך אני רואה את זה, שאפשר ללמוד כל החיים - 120 שנה - חסידות, ולא מבינים בכלל מה כתוב שם! יש אנשים שגם לומדים קבלה ולא מבינים. יכולים להגיד פלפול, קושיא מפה ומשם ויכולים לפלפל בהרבה דברים, אבל לא מבינים. לא מבינים! ראיתי כתב, דומני של אדמו"ר הזקן, שכותב שרואים הרבה בקבלה שמוזכר קווים, עיגולים, ואותם אנשים שלא יודעים מה זה, חושבים שזהו זה - קווים ועיגולים! אבל אלו שידעו את החכמה הזאת רואים שם מורא'דיקע גרויסע זאכן, בקווים המתוארים שם. הרבה פעמים לומדים על יחודא עילאה, יחודא תתאה. זה שם, זה מלכות, הארה, הארה דהארה, ואומרים את כל המילים, אבל כל זמן שלא חיים את זה - אז זה אומר כמעט כלום! הרבי רש"ב מאוד התרעם על אותם הלומדים חסידות בלי עבודה.

מה פעל הבעש"ט? הוא עשה אור. שאלוקות תאיר בלב. שאלוקות תאיר, געטליכקייט זאל לייכטן. שבלב יהיה אלוקות.



באלוקות יש הרבה דרגות, יש אנשים פשוטים. אצלם העניין זה אמונה, אמונה חיה. באמונה יש גם הרבה דרגות. יש גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא, זה גם אמונה. אבל זה א ווייטע אמונה (- אמונה מאוד רחוקה). אבל יש אמונה חיה, א לעבעדיקע אמונה. אכן מאמין באמת.

אספר לכם מהי אמונה. שמעתי את הסיפור מר' שלמה חיים, את הסיפור מספר הרבי מהר"ש. היה יהודי איש פשוט, א פשוטער איד, עם הארץ גמור, גר בכפר. לא היה בסביבה אף יהודי. שם הייתה פרנסתו וכך היה חי. והוא לא ידע כלום. היה נוסע לעיר, והיה לו סידור עבה, ואחד שהיה מכיר את סדר הסידור היה שם לו סימניות איפה שצריך. ושם גם היה לו פתק עם התאריכים, יום טוב, תעניות וכו'. פעם אחת הגיע לעיר ולא ראה את ה"עולם", כולם הלכו לבית הכנסת. שאל שם - למה הלכו כולם לבית הכנסת? - גזרו תענית אז כולם הלכו לבית הכנסת. הוא נבהל. מה פתאום גזרו תענית? אולי היום איזה יום טוב והוא נוסע עם סוס

ועגלה? מה קרה פה? אז התחיל לבדוק בסידורו ולא ראה שיש איזה יום טוב בזמן הזה. יום רגיל... רק שמע שגזרו תענית וכולם הולכים לבית הכנסת. ואומרים שם 'יום כיפור קטן' או כיוצא בזה. אז הלך גם הוא והתייצב וראה שאומרים תהלים. שאל שם, למה גזרו תענית? אמרו לו שהתענית היא היות וכבר עבר הרבה זמן ולא יורד גשם. אז הוא שאל: אם אין גשם אז צריך לצום?! אמרו לו: נו, אז מה אתה אומר שצריך לעשות? ענה מיד: לבקש מרבוננו של עולם שישלח גשם! ענו לו, אדרבה - תבקש...

אז יצא היהודי וביקש מרבוננו של עולם, שמכיוון שכל השדות התייבשו ויהודים צריכים פרנסה וממילא צריך הקדוש ברוך הוא לשלוח גשם. ואכן ירד גשם.

את הסיפור סיפר הרבי מהר"ש לאחד שהגיע מירושלים והרבי מהר"ש שאל אותו: יש אצלכם נשמות גבוהות בירושלים? וענה שהוא לא יודע מה זה נשמות, בטח לא מה זה נשמות גבוהות. אבל כן, יש שם גאונים גדולים, צדיקים, מעשים טובים. התשובה לא סיפקה את הרבי מהר"ש. החסיד שאל - רבי, מה זה נשמות גבוהות? ואז הרבי סיפר לו את הסיפור הזה. זו נשמה גבוהה. זו דרגה גבוהה. דרגא של אמונה. כל זה גילה הבעל שם טוב.

כתוב בליקוטי תורה על הפסוק "נר הוי' נשמת אדם", שיהודים נקראים נר. זה כתוב הרבה פעמים בחסידות, במילים שונות. למה נקראו כך? כי תפקידם להאיר את העולם. כי בעולם, ככל שהחושך יותר גדול אזי זקוקים ליותר נרות. וכיצד מאירים את העולם? בדרך כלל כתוב שזה על ידי תורה ומצוות. יהודי שמקייים תורה ומצוות מביא חיות ואור לעולם. זה באופן כללי. ובאופן פרטי הוא, כפי המובא בליקוטי תורה, שכיצד מאיר יהודי בעולם? הוא צריך להכניס לתוכו חיות, שהאלוקות תאיר בו, ועל ידי זה שהאלוקות מאירה בו - מביא אלוקות לכל העולם. לא כתוב

תורה ומצוות! כמובן שצריך תורה ומצוות, ללא זה כלום לא הולך, זה נותן כח, אבל כך הם הדברים.

המציאות שהבעל שם טוב פעל היא שליהודי תאיר אלוקות בלב, זהו החידוש של ח"י אלול.

כל העניין של חיות, מה שפעל הבעל שם טוב, ותלמידיו המשיכו זאת, זה להמשיך דברי אלוקים חיים. חסידות נקראת דא"ח - דברי אלוקים חיים. כמו שרואים במאמר זה שאתם לומדים ('כי עמך הסליחה'), שהסוף של המאמר הוא הרי מהרבי רש"ב. אלו קטעים שהרבי מכניס בתוך המאמר, ומובא בעת"ר. הרבי ריי"צ אומר את המאמר כמעט בלשון הרבי נ"ע ממש, וכשמסוּף - רק מוסיף קצת. אבל זה לא שהוא העתיק מעת"ר! כשחזר על משהו הוא חי את זה באותיותיו כמו שהוא. זה היה כמו שניתנה למשה מסיני! כשהרבי אומר מאמר הרי זה באלעבט (- מחיה) ממש, בפועל ממש.

אלא מאי? הרי כתוב שם ברור במאמר שבלי ה'גורעין' - האור האלוקי לא מאיר. כל זמן שאין את ה'גורעין', אז לא מאיר. וכשלא מאיר זה כלום. חושך. הוא יכול ללמוד פעם, פעמיים, שלוש... ישנם הרבה דרגות בזה...

- לפעמים מאיר אבל לא מאיר טוב. ר' שלמה חיים נהג תמיד לספר מעשה, שהייתה יונגע בעלבוסט'ע (-בעלת בית צעירה) שלימדו אותה איך לעשות קוגל. הסבירו לה שלוקחים קישקע ומכניסים קמח ושמן, מלח פלפל וכל הדברים... בקיצור עשתה בדיוק איך שלימדוה. בשולחן שבת היו אורחים, והיה לקוגל טעם לא טוב... והיא התביישה, רק התחנתה עכשיו, והכינה כל כך יפה... שאלה אותה אמא שלה, מה לא עשית? - עשיתי כל מה שאמרת לי לעשות, ויצא משהו שכולם ברחו מזה! - מה עשית? הכנסתי את זה וזה וכו' בדיוק מה שאמרת! שאלה אותה: שטפת את הקישקע? - זה את לא אמרת לי... וכך, עם כל הלכלוך של הקישקע היא הכניסה השמאלין, המלח, הדברים. אז אכן, היה הכל! אבל הסריח...



כך, יכול פעם להאיר אלוקות - וטויגן אויף כפרות (- שווה ל"כפרות")!  
היות וזה עם עוד לכלוך, אכן לא מאיר כפי שצריך להיות. -  
אבל הרבה פעמים כלל לא מאיר, פשוט כפשוטו לא מאיר! ובכדי  
שיאיר, צריך שתהיה יגיעה.

## האירה בליובאוויטש

הישיבה בעיירה ליובאוויטש - סך הכל היתה בעולם עשרים שנה.  
הישיבה בליובאוויטש התחילה בתרנ"ז, עד תרע"ז. זה היה כל הישיבה  
בליובאוויטש, עשרים שנה. ובעשרים שנה אלו נעשתה מהפכה בכל  
העולם! כל אלה שהיו בליובאוויטש הם אנשים מסוג אחר. כמו שתראו  
עכשיו מישוהו שבא מזמן בית המקדש... כולם ירוצו להסתכל עליו! הוא  
הרי ראה את בית המקדש, את הכהן הגדול... ראה איך הכהן גדול נכנס  
לקדש הקדשים... כולם ירוצו לראות מי שזה... כך, האמת היא שאם נבחין  
היטב - כל היהודים שהיו בליובאוויטש הם 'סוג אחר' של יהודים.

- יש לי בן שנולד בב' כסלו, והברית התקיימה בט' כסלו. ר' יעקב  
לנדא היה הסנדק והוא נשאר להתוועד פה לכבוד ט' כסלו, התוועד הרבה  
זמן. והוא דיבר אודות הישיבה תומכי תמימים. וסיפר שפעם דיבר הרבי  
רש"ב על אדמו"ר האמצעי ואמר שלא היה שייך כלל לעולם והיה לגמרי  
מופשט. לגמרי ללא שייכות לעולם. ככה דיבר... למדן אחד שהיה קרוב  
אליו, שאל אותו - ומה היה הצמח צדק? ענה לו הרש"ב: הצמח צדק כבר  
היה אחרת. מה היה שונה? שבשעה שהגיעו לצמח צדק ורצו להכתירו  
לרבי, הוא התנה תנאי, כי לפני היותו אדמו"ר - ממה היה חי? היה לומד  
עם כמה בחורים וממילא השתכר בכך וכך. אז עשה תנאי, שכשנהיה רבי  
שישלימו לו את זה, כי עכשיו לא יוכל ללמוד איתם... ממילא רואים

שהוא כן ידע צורת מטבע... מה שאין כן אדמו"ר האמצעי לא ידע צורת מטבע...

ובהקשר הזה של 'צורת מטבע' סיפר ר' יעקב לנדא - שבתומכי תמימים בישיבה היו באים מזמן לזמן 'גדולים', גאונים, רבנים. [פעם היו חשוב'ע אידן... היום זה דור יתום בפועל ממש! הרי אף פעם לא היה דבר כזה בהיסטוריה. לא היה דבר כזה. פעם היו באמת גדולים! לא כולם, אבל היו יהודים בעלי צורה...]

פעם הגיע גאר א חשובער איד לליובאוויטש והרבי הראה לו את הישיבה. הוא בחן את הישיבה וראה את הבחורים לומדים וכו'. אבל מה ש'תפס' אותו - זה ה'זאל' הקטן. לא הגדול, בו ישבו ולמדו. לשבת ללמוד הוא ידע. ללמוד - הוא כבר ראה מקומות שיושבים ולומדים. אבל זה שבחורים התפללו... בחורים התפללו ארבע, חמש, שש שעות. זה תפס אותו.

כשראה איך שהבחורים מתפללים ומתנהגים כך כל היום, שאל את הרבי: דבר כל כך יפה! אבל איך יסתדרו בעולם? איך אפשר... כך אי אפשר להתעסק בענייני העולם... בשביל העולם צריך איזה שייכות לעולם! אז הרבי נאנח ואמר: האמת היא, שלא הצלחתי להגיע רחוק כמו שרציתי. אני רציתי שהבחורים כלל לא ידעו צורת מטבע! בזה לא הצלחתי... ואיך יסתדרו בגשמיות? הקדוש ברוך הוא גדול, ויש לו את הדרכים שלו כיצד לסדר את כל היהודים איך יחיו... אבל אני רציתי שלא ידעו צורת מטבע...

- דרך אגב, מעין זה שמעתי פעם מר' אברהם מאיור, שכשהגיע כילד לישיבה, מה 'תפס' אותו בישיבה? היה את ה'זאל' שבחורים ישבו ולמדו. אבל היה שם גם 'זאל' קטן, ששם התפללו. אז הוא נכנס לשם בתפילה וראה אחד מסתובב כך, ואחד ישן, ישן כך על האף... ותמה על כך: מה הוא ישן פה?! ובכלל, עם תפילין אסור לישון... אבל בעצם הוא בכלל לא

ישן! הוא היה פארטראכט, התעמק בעניין... -

כך היה אז, כשהיו לגמרי בעולם רוחני, ממילא יכלו לדרוש דברים, 'גורעין', 'מוסיפין' ו'דורשין'.

אבל בעולם כמו שלנו... אזי נעשה מופרך כל העניין של 'עבודה'.

מופרך עד כדי כך... אברך שלמד בברינא אצל ר' ניסן סיפר לי, שבשעה שהגיעו לשם אחר המלחמה, היתה עוד ישיבה באזור שלמדו בה פליטים גם ממקומות אחרים, ליטאים וכו'. וסיפר שפעם הגיע לברינא יהודי חשוב והסתובב בישיבה, ולא סיפר מה הוא, מי הוא... עברו שבועיים. ואז הוא מספר, שהוא ה'ראש ישיבה' באותה ישיבה... הוא בא כדי לראות איך לומדים בליובאוויטש, איך הלימוד והחינוך, רצה לראות את כל הדברים האלה... והאמת שמאוד התרשם, ואמר, שבלימוד - הבחורים בליובאוויטש לא נופלים מהם! (מהבחורים שלו בישיבה הליטאית, עם כל ה'קאך' וה'ברען' שיש להם בלימוד). הם לא עומדים מאחור, הם יכולים ללמוד. אבל להתפלל - לא מתפללים אצלכם!... כך אמר... ישבו שם ההנהלה, ר' ניסן וכו'... מספר האברך, שזה היה כזה עלבון! הם כל כך התביישו... כל ישיבת תומכי תמימים התייסדה על עניין התפילה, והנה בא 'מתנגד' ואומר - לא מתפללים אצלכם... זה לא יישכח בחיים. כולם נשאררו ככה מבוויישים... וזהו זה, זוהי ה'הנחה' הזו! אז מ'דאוונט נישט בא איך.

שמעתי מחסידים, מר' שלמה חיים... תמיד סיפרו שמתנגדים נהגו להגיע לחסידים בטענות: אתם לא אנשים מן היישוב! אחד יכול פתאום לעמוד להתפלל שש שעות. שש שעות בפועל ממש! ויום אחר הוא מתפלל בעשרים דקות... איך אפשר להתפלל עשרים דקות? ומה פתאום וכו', הוא הרי לא יודע מה אומר שם, איך יכול להיות דבר כזה? זה הרי לא נורמלי! אמנם אצלנו לא מתפללים שש שעות. מתפללים שעה! כל יום שעה. אבל גם אין עשרים דקות! אין דבר כזה. לא מתפללים שש שעות,

אבל שעה. מה זה הסדר הזה אצלכם?! וענו, שמתנגד זה כמו "פארטרעט", תמונה. ככה היום, ככה מחר, זה אותו דבר. זה לא משתנה. חסיד הוא הרי דבר חי, ודבר חי הוא פעם כך ופעם כך. "כל חי מתנועע".

## אפשר להשתנות..

לפועל, חסידות נוסדה על עניין התפילה, ובלי זה אינני יודע איך יכולים להתחיל... אפילו 'גורעין' לבד, בלי להתפלל לא יכול כלום להיות! וב'מוסיפין' - איך כתוב ב'מוסיפין'? במעשים טובים וכו' ומוסיפין בדחילו ורחימו! כוונה, דחילו ורחימו, זהו 'מוסיפין'! ללא תפילה אי אפשר שתהיה כוונה ודחילו ורחימו.

אז כך, שם אכן יכלו לתבוע זאת בגילוי, משום שזו הייתה האווירה הכללית. ובאווירה התבטלו, "בטל געווארן". והיום, זהו סיפור של "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש". כך כתוב בפרקי אבות, ואפשר לומר שהפירוש הוא, שאיפה שיש אנשים אזי להיות איש הוא דבר רגיל. אבל במקום שאין אנשים, שם צריך השתדלות מיוחדת להיות איש...

- פעם היה בחור אחד שהתקרב, קראו לו אפרים לוי. לפני כחמישים שנה בערך, אולי יותר. על ראובן דונין הרי כולם שמעו, הוא התקרב ראשון, ואחרי זה היה מירושלים - יוסף מרטון, אם אתם יודעים מי זה, הוא תלמיד של ראובן. ויוסף מרטון הביא את אותו אפרים לוי. כשהוא הגיע, הוא לא שמר תורה ומצוות ולא ידע כלום. ובזמן קצר, 3-4 חדשים, הוא גידל זקן והתחיל ללמוד ולהתפלל והצלית. ולפני זה הוא היה סתם צייר, שלא שייך לכלום... ופתאום, הוא נהיה גאר א פיינער בחור. פעם עמדתי ככה בזאל ואני אומר למשה נפרסטק - גיב א קוק, מה קרה פה?! הבחור הגיע, 3-4 חדשים הוא פה בישיבה, ותראה - הוא השתנה מן הקצה

אל הקצה! ואנחנו פה שלושה חדשים, כבר יותר מ-3 פעמים 3 חדשים... ועומדים באותו מקום! זה לא זו! ס'רוקט זאך נישט. אולי אפילו נהיה יותר גרוע... אלא מאי, תגידו, היות ואנו כבר עומדים בדרגה שלנו, היכן שצריכים לעמוד, והוא מכלום נהיה ככה. זה הרי לא נכון! אנחנו יודעים מה חסר לנו הרבה יותר ממה שהוא יודע שהיה חסר לו, ובאין ערוך! ממילא ההשתדלות שלנו הייתה צריכה להיות הרבה יותר חזקה מאצלו! אז מהי הסיבה שעברו אותם שלושה חדשים, אנחנו נשארנו במקום והוא השתנה מן הקצה אל הקצה? ממש פעל הזזה! זו קושיא. וחשבתי שהתירוץ הוא, שאם היינו "נופלים" לתוך כאלה חבר'ה שהם רחוקים מאיתנו באותה מידה שהוא היה רחוק מאיתנו אז - היינו גם כן מתאימים את עצמנו לעניין, וזה גם היה מושך ופועל שהמצב יהיה כפי שצריך להיות... אלא מאי, שנמצאים כאן... ישנים. אז העניין הזה חסר...

## גם היום!

ש: אז אפשר 'לומר קדיש' על כל העניין? באמת ישנם כאלה שחושבים שפעם היה צריך להיות כמו בליובאוויטש והיום כבר לא...

ת: חבר'ה טוענים כך אבל... אספר לך את העניין כמו שהוא. הייתה לי יחידות עם הרבי על העניין הזה. היחידות הייתה בתשכ"ז, אז הייתה לי כתה שלימדתי אותם ב'נגלה'. היה בכתה יוסף יצחק אופן, קפלן מקנדה... היו בחורים טובים, ראשים טובים. אבל אז באמת הייתי יותר שייך להתוועד מאשר היום. [למה? בפשטות, כי יכולתי עוד לקחת 'משקה', אז שכחתי מעצמי, ממילא לא הייתי שם, וכשלא הייתי - כבר יכלו להתוועד.. זה כל העניין... אני ה'גראבער' שבגללו אי אפשר להתוועד... אבל עכשיו אני לא יכול לעזוב, אני צריך לשבת כאן...] אז דיברתי איתם על תפילה, ואכן התחילו להתפלל צוביסלאך, ואחרים אף המשיכו לאחר מכן.

והיו אברכים שטענו לי - אתם דורשים יותר מדאי בדבר שלא יכולים לעמוד בו! אי אפשר כבר להגיע לדבר כזה. פעם היו דברים כאלה, ליובאוויטש היה מקום סגור, כפר, שאף אחד לא היה. אפילו בלוד היה פרדס, ושם למדו גם כמו בליובאוויטש... היו מנותקים מהעולם, ישבו רק בין העצים... אבל היום, כך טענו, אי אפשר.

- היה מי שאמר לי אז ש"היום זה סוג אחר של חסידות, בחור צריך שיהיה חסיד כמו (...). הוא חסיד; אומר את החסידות של הרבי, חוזר על המאמרים של הרבי עוד יותר טוב מהרבי עצמו, כי מהרבי הוא לא מבין כל כך טוב, וממנו יותר... וממילא הוא הרי חסיד! ו... הוא יושב בחתונות בין אנשים ויכול לאכול גלידה - "אייס-קרים", וממילא זה לא נורא! ואם תחנכו בדרך הזאת זה יילך. אבל איך שאתם מנהלים את העסק - פירט דעם געשעפט - זה לא ילך!..."

(צוחק: ...) איז א שיינער איד, אבל איך שהוא הסתכל עליו...)

עכ"פ היו הרבה שטענו ש'להתפלל' לא שייך היום. והיה ויכוח פה. אני לא רוצה להגיד מי זה היה, שאמר לי אז ש"קונטרס העבודה וקונטרס התפילה היום זה לא שייך". וממשיך להגיד לי: "תאמר את האמת, קונטרס ההתפעלות - לאדמו"ר האמצעי שייך היום? לא. אז קונטרס העבודה גם לא שייך היום!"

- [קונטרס ההתפעלות הוא מאוד קשה... בכלל, אדמו"ר האמצעי כותב שם לפעמים באופן שלא מבינים מה הוא אומר. ישנם פרקים שיש עליהם ביאור מר' הלל פאריטשער ששם מביא קצת להבין כוונת אדמו"ר האמצעי. אבל בלי זה לא היו מבינים כלום. אבל גם אחרי עזרת ר' הלל פאריטשער עדיין יהיה מאוד קשה, כאלה עניינים דקים, דרגות מאוד גבוהות.] -



אלו היו הויכוחים. ובאותה תקופה נכנסתי אל הרבי. בדרך כלל, כתבתי מאוד קצר. אבל פה שאלתי ככה: 'היות שנמצאים אצלי בחורים צעירים [היו בני 16-17 אז] ואני לומד איתם ומתוועד איתם ומקרבם קצת לעבודה פנימית, והחשש הוא שהם קצת נתפסים לזה ואז הלימוד נחלש - וזה מובן מאליו שהלימוד אכן קצת נחלש - והרי אחרי זה לא כולם ממשיכים בעבודה פנימית כפי שיכול וצריך להיות, ואז נשארים קרחים מכאן ומכאן. אז כיצד צריך לנהוג?

הרבי היה.. אני לא יודע איך בדיוק לתאר איך הרבי דיבר ביחידות... לפני שנכנסתי ליחידות ושמעתי תיאורים איך הרבי מדבר בפנים, אף פעם לא תיארתי לעצמי כיצד באמת חשים שם... הרבי מורא'דיק. מאויים'דיק... תמיד רואים שהרבי מחייך ומדבר ככה... אבער נאך די אלע מעשיות... ממש א שרעקליכער זאך לעמוד אצל הרבי.

והרבי אמר כך: "תומכי תמימים אן עבודה פנימית קען ניט זיין, אזוי ווי

ס'איז מבואר אין די קונטרסים [תומכי תמימים ללא עבודה פנימית לא יכול להיות, כפי שמבואר בקונטרסים]

כלומר, הרי על זה יסד הרבי רש"ב את הישיבה, על המבואר בקונטרסים.

אלא מאי, יש טענות שמפריע ללימוד, מפריע לסדרי הלימוד? אז הרבי המשיך: "איי, ס'שטערט צו די סדרים צו נגלה, איז דאך פאראן שבת, יום טוב, וואס ס'נישט קיין סדרים פון נגלה, ס'דא ערב שבת, ערב יום טוב, ס'דא א יומא דפגרא, ס'דא בין הזמנים, און בכלל מאנטיג או דאנערשטיג (מה יש בשני וחמישי אני לא יודע, אבל כך הרבי אמר). און בכלל ווען ס'פילט זיך אז מ'דארף [איי, זה מפריע לסדרים ב'נגלה' - הרי ישנם שבת, יום טוב, שאין סדרים ב'נגלה', יש ערב שבת, ערב יום טוב, יש יומא דפגרא, יש 'בין הזמנים', ובכלל שני וחמישי, ובכלל כשמורגש שצריך]".

זאת אומרת, ה'קאך' היה חזק כל כך בזה שזהו עניין הכרחי. איי, זה שיש הפרעות - צריך להכניס את זה למצב הקיים, איפה שאפשר לדחוף את זה צריך לדחוף. והרבי לא השאיר כלום... שני, חמישי, יומא דפגרא, ובין הזמנים, וכשמורגש שצריך... אז כבר לא נשאר עוד זמן...

בכל אופן, הייתה לי כבר תשובה לאלה שאמרו שקונטרס העבודה וקונטרס התפילה לא שייכים להיום... את הרבי לא שאלתי על כך, לא הזכרתי, אבל הרבי מעצמו אמר - "תומכי תמימים אן עבודה פנימית קען ניט זיין, אזוי ווי ס'איז מבואר אין די קונטרסים".

ממילא העניין צריך להיות דבר ברור. אני צריך לומר זאת?! רואים הרי, אם לא מתעסקים בזה, ואם לא מתעסקים בעניין של "גורעין", אזי ה"מוסיפין" - להוסיף על כל ה'שמוץ', לא נותן כלום. ואז מגיעים לעניין "דורשין", ואני-יודע-מה, ודרישה וחקירה, וצריך לברר את דקות הרע... מה יש לדבר בכלל על דקות הרע!?!...



**ש:** מה נותן את ה'שטופ' [דחיפה] לעשות את ה"גורעין"? למה שנרצה בכלל?

**ת:** ניין! א איד וויל! יהודי רוצה! זהו דבר ברור. רק העניין הוא כך, נפש הבהמית היא הרי בהמית, א בהמה. וללמדה להיות ל'מענטש' הוא לא דבר פשוט... ולכן צריך את שני הקווים יחד: בתחילת שער היחוד האדמו"ר האמצעי מדבר הרבה על שמחה ומרירות, שהם שני קווים, ושצריכים להיות שני הקווים שקולים, כי אם תופסים רק בקו אחד זה לא הולך... 'גורעין' יכול להיות רק באם הוא מתעסק ומתבונן בחסידות, ומתפלל ו'שומע' ג-טליכקייט בתפילה, אז יכול להיות ה'גורעין' כראוי. אבל 'גורעין' עצמו לא יכול להיות לבד...

היו כאלה בעלי מוסר שהיו עורכים סיגופים ותעניות בעצמם בדרכים שונות, וזה לבד לא הולך. ובאמת, שם זה היה כאילו שזו היתה המטרה. והאמת היא שצריך לצרף את שני הקווים.

גם זה שהרבי שולל עניין התעניות וסיגופים הוא משום שלא זו תשובה, תשובה זה דבר ועניין אחר, תשובה זהו דערהער המגיע מעומק פנימיות הלב, ה'משיכה' לאלוקות. אבל זה שצריך את כל הדברים של 'גורעין' - הוא בשביל שנהיה מוכנים לזה, שהגוף 'ישמע' את האור האלוקי. אחרת זה כמו נר עם שמן שטבול במים, שזה לא דולק. מה שנעשה זה לא ידלק.

## שייך לכל אחד

**ש:** כיצד באמת שייכים אלינו העניינים של 'עבודה'?

**ת:** שיהודי יעמוד - לא שש שעות, - אבל שעה! שעה וחצי. שעה וחצי להתפלל זה מינימום. אבל אפילו שעה. שעה שתהיה כל כולך, שתהיה

לגמרי בתפילה. שהתיבות יהיו לעבעדיקע ווערטער. כמו שהבעל שם טוב אומר הרי: 'בא אל התיבה' - שיחדור לתוך התיבה. שכולו עם כל הלבושים יחדור בתיבה.

ואם אכן יעמוד שעה, וכך יעבור חצי שנה-שנה שמתפלל משך שעה ויהיה מונח בזה, אז ה'גורעין' כבר יתחיל מעצמו. יפריעו לו כל הדברים האלה, כי הוא יודע שאם יתישב וינגוס קצת את ה'ביס' יותר ממה שצריך, אזי למחרת לא יוכל להתפלל, ולהתפלל אצלו זה הדבר הכי יקר בעולם! ובשבילו זו החיות הכי גדולה שיכולה להיות! והוא אינו יכול להרשות לעצמו לשבור זאת ב"נארישע תאוה" (- תאוה טיפשית) שתשבור לו את התפילה אחר כך.

והאמת היא, שלמרות שהחשבון הזה ישנו, גם לא זו צריכה להיות הכוונה. לא זו צריכה להיות המטרה של ה'גורעין'. המטרה צריכה להיות - כמו שהרבי אומר שם - שגם העניין של גורעין הוא גם על פי התורה. מה הוא מתכוון לשלול שם? כי היה אפשר להגיד שזה כמו 'דרך ארץ קדמה לתורה', זאת אומרת שכדי שיהיה תורה צריך שיהיה קודם דרך ארץ. אבל אז זה אומר שדרך ארץ זה לא תורה. ובעבודת ה'נסירה' - זה גופא חלק מהתורה, זה תורה! זה מצווה. הקדוש ברוך הוא ציווה כך. והחילוק הוא כמו בוקר ולילה! האם זו רק הכנה או שזה הדבר עצמו.

וממילא, בשעה שאדמו"ר הזקן אומר מיד בתחילת התניא בעניין דעת, כיצד צריך להתבונן, "יקשר דעתו בחוזק.. קשר אמיץ וחזק מאוד.. ואינו מסיח דעתו.. - בקשר אמיץ וחזק מאוד! וישנו גם מכתב מהרבי הרי"צ שצריך ללמוד חסידות 'עד שהעיניים זאלן קריכן פון קאפ'.. (- שהעיניים יצאו מהראש) כך הלשון שם. וכשלומדים, למשל את המאמר הזה, צריך לצייר לעצמנו את בעל המאמר, צריך לצייר מול העיניים את הרבי שאמר את המאמר, הרבי שכתב את המאמר.

- יש מעלה במאמרים שהרבי כתבם שהם אותיות הרב. כל המאמרים

שיש לנו כיום הם רובם הנחות, אבל אותיות הרב זה כמו מה שהרבי הריי"צ כתב, ולכל תיבה ישנה משמעות. כמה כוחות השקיעו בזה! אלו דברי אלוקים חיים, שעובדו ולובנו על ידי ראשם ולבם של צדיקים עליונים, וזה הם נתנו לנו, להדריך כיצד להכניס אלוקות בלבנו! אז זה לא סתם מילים. זה לא כמו שאחד כותב רעיון וכיוצא בזה. זה ממש אלוקות. כשלומדים את זה כך און מ'קלערט דאס אזוי...

האמת שלא ניסו. אחד שינסה. שינסה! לא יום אחד. ינסה משך זמן. ויתפלל, ושהתפילה תקח לו מהודו עד אחר שמונה עשרה שעה ורבע..

**ש: מאבדים את הסבלנות באמצע....**

**ת: לאבד את הסבלנות באמצע?! לא לא... כשלומדים טוב חסידות, אזי התיבות הינם חיים. הם מאירים. רק בהתחלה זה באמת קשה. לכן אני אומר: זהו העניין, חסרה ההתחלה. אם לפני שהיונגערמאן נעמד לתפילה היה שומע חסיד מתפלל, היתה לו בזה כבר התחלה, ובמילא גישה אחרת...**

- יש קלטת של ר' ישראל נח איך שמתפלל. ר' ישראל נח היה גאר א חשובער איד. הוא היה 'סוג אחר' של יהודי. שמעתי מר' שלמה חיים, ואכן ראיתי כך, שהוא בדרך כלל לא התפלל באריכות. משום שכבחור היה מתפלל באריכות, והתעלף בתפילה. כמה פעמים התעלף, והרבי נ"ע קרא לו ואמר לו ש'הסדר עבודה שלך הוא מלמעלה למטה, על ידי תורה'. אני זוכר כילד בסמרקנד - הייתי בן 11 - איך שהיו מתפללים שם. היה מניין של מרינובסקי, שהיה יהודי חשוב מאוד והיה להם מניין ושם היינו מתפללים, ובאזור השעה 11 כבר סיימו את התפילה ועשו סעודה מהר, ורצו לר' ישראל נח הביתה לראות איך שהחסידים מתפללים שם. הייתי ילד בן 11 ויכולתי לשבת שם שעתיים שלוש ולשמוע כיצד מתפללים.... גם ר' ניסן התפלל שם.

ש: בזאל של הישיבה?

ת: ישיבה...? בזאל של הישיבה...? אתה יודע מה זה זאל...? זאל זה ישיבה!...

שם למדו בכתות, הכתה שלי למדנו אצל ר' מיכאל טייטלבוים, וזה היה באיזו פינה עזובה. איפה יש עוד כתה - לא ידענו. פשוט לא ידענו. ידענו שיש עוד כתה, אבל איפה היא לא ידענו. מי אומר לפניהם את השיעור - גם לא ידענו. נפגשים מפעם לפעם עם ילדים בבית הכנסת, אבל מי לומד, איפה, לא ידענו...

הייתה גמרא אחת גדולה עבה עם מהר"ם שיף ועם רי"ף. בכל סמרקנד הייתה גמרא אחת... לא היה יותר מזה. אז כיצד הסתדרו? כל שבוע הגמרא הייתה אצל כתה אחרת, ודאגו אחר כך להעביר לכתה הבאה. בשעה שהגמרא הייתה בכתה הזאת - הילדים "אכלו" את זה כמו העכברים שמגרדים דבר ככה... אני הייתי בן 11 אז, ואני זוכר שלמדתי אז פרק 'הזהב' עם המהר"ם שיף... מי לומד כך היום? לומדים היום מהר"ם



הרב גרומון ע"ה בילדותו

שיף? אף אחד לא לומד מהר"ם שיף... זה בכלל לא 'מודרני'... למהר"ם שיף צריך "פארקוועטשן די קאפ"... אבל ספרים אחרים לא היו לנו! זה מה שהיה לנו. 'קצות' - לא ראינו בחיים. בחיים לא! או ר' שמעון שקאפ... לא היה במציאות. הייתה רק הגמרא הזו... פעם בארבעה שבועות הייתה אצלנו הגמרא למשך שבוע אחד. זה מה שהיה לנו... ואתה שואל אותי על זאל...? למדנו בחדר ללא בלטות, היה פשוט עפר... [מישהו העיר על

הבניין בברינוא. ואמר: הבניין הישן בברינוא כבר היה ארמון לגבי מה שהיה לנו ברוסיא. [אכלנו ימים, 'טעג'. אכלתי אצל ר' ניסן ביום ראשון. אכלתי אצלו בבית, וכבר התרגלתי שכשאני אוכל ארוחת צהריים הוא היה מתפלל. ובאמת... כשאוכלים עם התפילה ביחד זה הולך יותר טוב...]

## ראשית העבודה - 'אתכפיא'

**ש:** בשביל להתפלל שעה - מוכרחים להתבונן...

**ת:** ריכטיק, נכון. צריכים להתבונן, אחרת לא ילך.

**ש:** נו, ובשביל התבוננות צריכים הדרכה...

**ת:** אכן. וההדרכה היא: 'נשמת אדם תלמדנו'. זה לא קבוע. כל אחד יש לו לגמרי סגנון אחר. כשאני ככחור לחצתי על ר' שלמה חיים שיסביר לי, שייתן לי הדרכה בהתבוננות, אף פעם הוא לא עשה את זה.

אבל הרי לומדים כל הזמן עניינים שיש להתבונן בהם! אז שוב, כל זמן שזה אינו 'נדלק'... יש סוג מנורות כאלה שאין צורך בגפרורים, תמיד דולקת אש קטנה ואתה מסובב סיבוב קטן שם ונדלק מיד... כי כשהאש קיימת אז זה בסדר. אבל כשאין אש - שום דבר לא יעזור! הוא יתבונן, ומה יתבונן? שכל העולם נברא רק מהארה בעלמא וזה בחי' שם בלבד - מלכות. וממילא מה?! לכן אני צריך 'להתכלות'?! אני לא יכול לאכול, לשתות?! מלכות!... (צוחק) אבל כשהדבר חי, זה דבר אחר. באמת חשים מה זה.

**ש:** ואיך הדבר יהיה חי אצלי?

**ת:** האמת היא, שיהודי שאכן רוצה להתקרב לתורת הבעל שם טוב,

רוצה להיות קרוב יותר, צריך להגביל את עצמו באכילה בשתיה, ובכל הדברים שיעשה, כמו שכתוב בחסידות. רק מה שצריך לבריאות גופו, לא יותר מזה. 'גורעין', כן, כך כתוב. ובקונטרס התפילה הרבי נ"ע מדבר על כך שאחד שנוהג באתכפיא בדברים מסויימים - מה שחסר לו בזה הוא הרי יכול להשלים בתאוות אחרות, על ידי שילך לטייל וכדומה, וצריך להיזהר מזה. ובאמת צריך להגביל עצמו בכל העניינים. אז איפה יהיה הסיפוק שלו? הסיפוק צריך להיות בתפילה. יהודי שמשקיע בזה כוחות, שישמע את פירוש המילות, - פירוש המילות! - הוא מקבל חיות. בהכרח שתהיה לו חיות מזה. אם הוא נשמר לא להיכנע לנפש הבהמית, חייב הוא לקבל חיות. שהרי לכל יהודי יש נשמה, ונשמה היא דבר חי. זה הרי אלוקות! אלא מאי, ישנו מצב שהנשמה אכן כאן, אבל אינה יכולה להאיר! ובשביל שיאיר צריך להיות נקי.

העניין של 'גורעין' שכתוב, לעשות כל דבר לשם שמים, זה 'חסידישע מעשה'?! זה הרי כתוב בשולחן ערוך! אפילו בקיצור שולחן ערוך זה כתוב! כך כתוב בקיצור שולחן ערוך, שצריך לעשות כל דבר לשם שמים! ומה שמיותר - לא צריך, ואסור. כך כתוב בשולחן ערוך. ומובא ב'פרי הארץ' לר' מענדל ויטעבסקער על זה בתוקף גדול. ואדמו"ר הזקן אומר לגבי תאוות איסור ותאוות היתר לשון 'ח'ו'!...

אז כשמדובר על אחד שלא שייך לכל העניין, הרי אי אפשר לומר שיהודי שלא שייך לעניין של פנימיות כשיושב ואוכל כמו שצריך אז הוא עובר על משהו. אבל אחד שכן שייך לפנימיות, ממנו דורשים משהו אחר. ממנו יש תביעות אחרות. וממילא לו זה באמת מפריע! אותו זה ממש משחית. שמעתי מר' שלמה חיים, שהיה חוזר ששמע מפוליש'ע חסידים שבשתיית מים מיותרת אחת אפשר להרוס - פטר'ן - 3-4 חודשי עבודה! שתייה אחת... הוא היה מאוד צמא, ולקח קצת מים... לא תופסים את החומרה... צריך לשותות כמה שצריך, ואם שותה סתם כך, אז הייתה לו תאוונה! זו תאוונה!

ורק כך זה מתחיל. זוהי ההתחלה. בלי זה - לא יודעים על מה מדברים! אפשר ללמוד חסידות, להקשות קושיות ולהגיד הסברים ומשלים וכל הדברים הטובים, אבל זה פשוט לא זה. ועיקר הבעיה - שאין משפיעים שיכולים להכניס את העניין הזה. זה זמן קשה, זמן קשה.

**ש:** מצד שני, עצם זה שלומדים חסידות זה מביא להכרה שצריך להשתנות.

**ת:** אין הכי נמי! ואם לומדים 'חובת הלבבות' - זה לא מביא הכרה ש'צריך'... חובת הלבבות זייער א שיינע ספר, א גוטע ספר, וזה מביא להכרה ש'צריך'. אבל חסידות ממש מדליקה את הניצוץ, 'דעם פונק'. מכניסה את האלוקות שבדבר. אבל זהו רק כשלומדים ומתעסקים בזה. מה שאין כן כשלומדים ולא מתעסקים בזה...

**ש:** אומרים בתפילה: 'ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים'... רואים שעצם הלימוד מביא לעשייה...

**ת:** ואכן אדמו"ר הזקן מפרש זאת שונה! כשמסתכלים בדבריו של אדמו"ר הזקן, במאמר הראשון של 'תורה אור' - 'השמים כסאי', הוא מפרש 'לשמור ולעשות' - שמי יוצר את המצווה? היהודי, על ידי דחילו ורחימו, הוא יוצר את המצווה. 'לשמור ולעשות' - ער טוט עס אויף, 'ולקיים' - שאחר כך הוא מקיים. על ידי מה? מתי זו מצווה? יהודי על ידי דחילו ורחימו. הוא יוצר את המצווה. אנחנו יודעים מה זה מצווה, איך שכתוב בשולחן ערוך מעשה המצווה, דבר שצריך לקיים, אבל שם כתוב שהיהודי, האדם עם הנשמה והתפילה, יקיים את המצווה. הוא 'עושה' את המצווה, ער באשאפט די מצווה כאילו. גוט, ס'איז א טיפער דערהער (-זהו הרגש עמוק), זה לא פשוט, אבל כך כתוב.

# הדרכה להתבוננות

**ש:** מהי ההתבוננות? ללמוד שוב במחשבה את המאמר?

**ת:** האדם פירט די התבוננות (- מוביל את ההתבוננות). בשעה שהוא חי משהו ומהרהר בזה... הרי לאדם יש מחשבות זרות. למה יש לו מחשבות זרות? יש לו חיות בדבר, אז מהרהר אודותיו. הוא לא רוצה לחשוב על זה בכלל! אבל ס'קלערט זיך פון זיך אליין (- מהרהר בזה מאליו). אזי גם בהתבוננות, כשמונח בעניין שיש לו בו חיות, הראש חושב מעצמו.

בראש ישנם ההמצאות שמגיעות כדי שהדבר יהיה ברור יותר. העניין של ההתבוננות הוא שמצייר הדבר כדי שיהיה קרוב אליו יותר. זאת אומרת יש לו כבר ההבנה והשגה בעניין, והוא מצייר זאת. אחד שראה ציור, ואחר כך הוא מתבונן בציור כאילו הוא רואה - מה זה עושה לו? היות והוא גשמי, והעניין הזה הוא רוחני, אזי נעשה קרוב לעניין.

ואחר כך העניין מאיר בו, זה נכנס למילים, לכל מילה בתפילה שאומר - לייגט זיך ביי איהם אפ (- זה נעשה 'מונח' אצלו). ה'הנחה' בנפש - בלעדי התפילה, מהלימוד עצמו, לייגט זיך נישט אויפן הארץ (-לא יהיה 'מונח' בלב). זה לימוד, וזה אכן מובן לו. אבל להפנים את הג-טלכקייט (- אלוקות), זה כמו שכתוב בשיחות ב'תורת שלום' שישנם ג' דרגות בהתבוננות - ישנו הלימוד בשעת מעשה כשלומד, יש אחר כך כשמתבונן קודם התפילה, שזהו החיות של העניין, ואחר כך יש האלוקות שבזה, שזה בתפילה. בתפילה נרגש האלוקות של זה.

**ש:** מהי החיות ומהי האלוקות?

**ת:** שווער צו ארויסגעבן דאס (- קשה לבטא את זה)... אילו ידעתיו... הייתי...



לא מדברים על התבוננות גדולה, אפילו לימוד של פרק תניא. פרק תניא! חסידים היו אומרים שעם פרק תניא אפשר להיות חסיד כמו אברהם אבינו. לומדים פרק תניא, אם זה פרק מ"ד, או פרק מ"ה או מ"ו, כל פרק הוא התבוננות! לומדים זאת פעם אחת, ולומדים את זה שוב. הרי פעם למדו כל דבר מאה פעם! וזה מדובר על נגלה! על אחת כמה וכמה בדברים התלויים באלוקות ובדברים רוחניים, שבוודאי צריך להשקיע בזה את כל הראש. לומדים פעם, פעמיים, שלוש, ארבע, הרבה פעמים! ממילא הדבר מתחיל להיות מונח בראש. וכשמונח בראש - אחר כך כשמתפלל, וממילא הדבר נוגע, זה 'נופל' לו לתוך תיבות התפילה, וכש'נופל' לתיבות התפילה - ווערט ער מיט דעם פאראיינציקט (- נעשה מאוחד עם זה), ואז מרגיש הטעם בזה. איך אפשר להסביר איך זה?...

**ש:** אם לומדים דבר אחד פעם - פעמיים, אי אפשר להתבונן בזה? זה מה שאנחנו מנסים לעשות כל הזמן, להתבונן בלי ללמוד 5-6 פעמים...

**ת:** נו, אז זה לא שייך, ולכן זה לא הולך...

**ש:** כשלומדים היטב משהו, הרי ההתבוננות היא בדרך ממילא. אז מהו עניין ההתבוננות לפני התפילה?

**ת:** האמת היא כך: אף פעם לא הייתה בעיה להרגיש אלוקות בתפילה. לא זו הבעיה של יהודי! הבעיה של יהודי היא - שירגיש אלוקות לאחר התפילה. ובשביל זה צריך להתבונן. זה מה שכתוב בחסידות הפירוש בפסוק "הייתה דמעת לחם יומם ולילה באמור אליי כל היום איה אלקיך". איפה הוא, הקדוש ברוך הוא שאתה זקוק לו בתפילה, איפה הוא כל היום!? זו היא הבעיה האמיתית. כי להרגיש אלוקות בתפילה - זה דבר נורמלי. הוא יהודי, והוא מתפלל, והוא מרגיש אלוקות בתפילה. אז בשעת מעשה יש לו קשר ודביקות בבורא. אבל הוא מסיים להתפלל גיט עס א פלי אוועק (- זה 'טס' החוצה)...



זהו כל הדבר שהרבי נ"ע מדבר בקונטרס עץ חיים שלכן צריך להיות מיד לימוד התורה, שהאלוקות שהייתה לו בשעת התפילה תישמר על ידי לימוד התורה. אני שמעתי יהודים איך שמתפללים בדביקות וכשהם לומדים אחר כך לא ראיתי איך שמרגישים האלוקות בזה, לא ראיתי. זה אחד הדברים הקשים שיש, זהו העניין של בינוני המתפלל כל היום. ישנו בינוני שלא מתפלל כל היום. הוא סיים להתפלל, ובשעה שאמר קריאת שמע ביחודא עילאה עם עיניים סגורות וכו' אז הוא ביחוד עם הקדוש ברוך הוא, הוא רואה רק אלוקות. ופתאום רואה עולם, והעולם קיים. ואז צריך לדעת שבעולם צריך להתנהג כמו החוקים שהקדוש ברוך הוא קבע, שכך צריך לנהוג בעולם הזה. זוהי בעצם הבעיה, ועל כך צריך לדבר. על זה צריך להתוועד ועל זה צריך לחפש עצות. אבל לא איך להתחיל... ווי ווארפט מען איינעם אריין אין דעם (- איך מכניסים מישהו לזה)...

הרבי לא מדבר דברים מיותרים. למשל המאמר שאתם לומדים - ששייך לח"י אלול - שאומר ברור, 'גורעין ומוסיפין ודורשין'. ו'דורשין' -

מסביר שם - הוא עניין של דרישה חקירה, העניין של דקות הרע. ואחר כך מפרש 'דורשין' - "ובקשתם משם את הוי' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך". וזהו במאמר השני. את המאמר הזה עצמו צריך ללמוד 15-16 פעמים לכל הפחות! וזו אינה גוזמא! אני אמרתי 15-16 פעמים, לא אומר יותר מזה כי אני לא רוצה שישמע מדי... אבל זה מינימום!

**ש:** לחזור עשר פעמים הכוונה להבנה שכלית או שזה עניין אחר?

**ת:** זה עניין שהוא מתקשר לזה. אומר לך, גם כשאני לומד סוגיא בגמרא - אם אני לא לומד 5,4,3 פעמים אני לא מבין מה שכתוב שם. לא מבין.

**ש:** אז זה עניין לימודי?

**ת:** נגיד שהוא לומד.. אבל רק אז הוא מתחיל 'להבין'! אחרי הפעם העשירית הוא פתאום רואה דבר שהוא לא ראה את זה עד עכשיו! הוא שם לב. זה לא יקרה במאמר הראשון, זה יקרה אחרי שתלמד כמה וכמה פעמים כך, עוד פעם ועוד פעם ואז תראה שמה שאתה חוזר יותר אתה מתחיל להבין את זה. אתה רק מתחיל להבין את זה!

על כל פנים, העולם לא שקע. היום ישנם יהודים גם בחוץ שלומדים חסידות. נו, אז אנו הלומדים חסידות, כמה אנו צריכים לעשות... אנחנו צריכים לדעת שבשביל להבין באמת - צריך ללמוד בדחילו ורחימו. צריך ללמוד קבלה וחסידות כדי שנתפלל בדחילו ורחימו.

היום ח"י אלול, וכל העניין זה להמשיך חיות. וחיות הוא הרי דחילו ורחימו. ממילא צריך פשוט להתייגע לקיים מה שלומדים. כפשוטו, לא לחשוב שזה הולך על דורות קודמים או שייך למישהו אחר. זה שייך לזה שלומד את זה. היות וההשגחה העליונה כיוונה שאנו נלמד זאת - זה שייך אלינו. אחרת ההשגחה הייתה מראה אחרת, דברים אחרים.

# החלטה טובה

לחיים לחיים. כל דבר - מתי יש לו קיום? כשיורד למעשה. כי לדבר אפשר לדבר לילה שלם, יום שלם, וזה נשאר בדיבור.

שואלים איך מתחילים, כיצד מגיעים ל'מוסיפין'. אווזים הרי קודם ראש השנה, ראש השנה הוא עניין של 'ראש'. יודעים מה שכתוב שזהו עניין של מוחין, מה שנעשה ב'ראש', קבלת עול מלכות שמים. הנה כך יש "ראשית עריסותיכם תרימו תרומה לה". זה כתוב בכל הספרים, אבל אנחנו מדברים על להוריד את זה לפועל.

המחשבה הראשונה, הדבר הראשון אצל יהודי, צריך להשתמש לקדושה. וזהו העניין: ברכות השחר. קמים בבוקר, אומרים את הברכות, וברכות התורה, בדרך כלל כולם עסוקים ורצים, וזה צריך לרוץ לפה וזה לשם ו"חוטפים" את זה. מדובר על ההתחלה של התפילה! זהו היסוד, הרגל, ה"ראש השנה" של התפילה. הרי אנו מדברים כל העת על שלב ההתחלה. אכן צריך לכוון, כל התפילה. אבל ההתחלה - מדברים עם הקב"ה! ברוך אתה ה', נעמדים לפני הרבנו של עולם: "ברוך אתה ה'", אומרים 'ברוך אתה ה' אחד אחרי השני, 'ברוך אתה ה'', 'ברוך אתה ה'...' לא שומעים מה אומרים. זה לא אנושי! נתנו לך זכות שאתה יכול לעמוד לפני הרבנו של עולם, ולהמשיך את הקדוש ברוך הוא כאן למטה, וכמו שכותב במאמר שאתה בעל חוב, כשנולדת נהיית בעל חוב, בעל חוב לקיים תורה ומצוות על ידי תורה ותפילה. כך כתוב, בין תורה בין תפילה.

וכל אחד יודע, אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך כותב שמי שלא יודע לשון הקדש עדיף שיתפלל בכל לשון, משום ש"תפילה בלא כוונה אינה כלום". כך הוא אומר, שזה כלום. בקריאת שמע המצוה היא שצריך לומר את כל

האותיות, צריך לדקדק באותיותיה, הכל בדיוק. וצריך 'גם' כוונה, פסוק ראשון צריך על פי דין שיהיה בכוונה. אבל הקריאת שמע עצמה היא לא הכוונה, רק צריך להיות קריאת שמע 'עם' כוונה. מה שאין כן בתפילה זה הפוך: התפילה היא הכוונה. והמילים הם רק הגוף שצריך להיות, כי הקדוש ברוך הוא רוצה שהכוונה תתלבש בגוף.

בקריאת שמע עצם המצוה היא המילים, הם אותיות של הקדוש ברוך הוא, תורה, ש"כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא". תפילה זה לא כך. בתפילה, כל העניין של תפילה היא הכוונה. אלא מאי, כדי שהכוונה תשפיע על הגוף ונפש הבהמית, ויהיה כמו שהקדוש ברוך הוא רוצה שתהיה התפילה, אזי הוא רוצה שתתלבש במילים גם כן. אבל הנקודה - כנזכר בלשון אדמו"ר הזקן: תפילה בלא כוונה אינה כלום. ס'גארנישט. זה כלום, כך אומר.

וממילא, בשעת מ'שטעלט זיך אוועק (- כשנעמדים) ואומרים מודה אני לפניך, ואחר כך מתחילים לומר ברכות, ברוך אתה ה', ועוד פעם ברוך אתה ה', מזכירים את שמו של הקדוש ברוך הוא... צריך להיות באופן שנקבל א טרייסל, א ציטער (- זעזוע, רעדה!) ואם הוא רץ וממהר ואין לו כוונה, וזה "נחטף" ככה, כיצד יכול להיעמד אחר כך להתפלל?! הוא כבר קילקל.

היות ועומדים קודם ראש השנה, ] - אני לא יכול לומר לכם כלום, כי אני בעצמי לא עושה כלום, וממילא אני לא יכול לומר לאחרים... - ], אז העניין הוא שנחליט: ברכות השחר אומרים כמו יהודי. כמה זמן זה צריך לקחת? 7-8 דקות, עם כל הכוונות הכי גדולות שאפשר לכוון... לא צריך הרבה, אפילו 5 דקות, 6-7 דקות, לומר את המילים, לשמוע היטב פירוש המילות, ולדעת לא לרוץ, לעמוד במקום, וזוהי ההתחלה. 'ראשית עריסותיכם תרומה'. תרומה היא רק אחד ממאה, זה מספר קטן, אבל זה מדמע את הכל ולא מבטל את התרומה. ותרומה זה קודש. וצריכים

להפריש תרומה... וזהו 'גורעין', שלא כמו אותה אחת שבישלה את הקישקע עם הלכלוך... צריך להתחיל להפריש תרומה, וממילא זה מפסיק להיות טבל, ונהיה חולין. תיקנו זאת.

זוהי הכניסה וזהו הראש. כמו שיש ראש השנה, זהו הראש של תפילה. מזה זה מתחיל. זו הפסיעה הראשונה. אז מ'שטעלט זיך גוט (-) כשנעמדים (טוב), כמו שאומרים לחתן - שילך אין דעם רעכטן פוס אין א מזל'דיקע שעה (ברגל ימין ובשעה טובה), כי כמו שנעמד כך הולך כל החיים. להתחיל להגיד ברכות השחר כמו שיהודי צריך להגיד. וגם אם לא יכול לכוון כפי שצריך, אז זה גופא שעומד במקום, לבוש בגארטל, ועומד ויודע שלא זו מפה עד שיאמר כראוי, אומר מילים שלימות, לא בחיפזון, אז זו ההתחלה להיעמד ולהתקרב. שנוכל להתחיל להפנים את החיות שהחסידות, הבעל שם טוב ואדמו"ר הזקן הכניסו ביהודי. לכך צריך שתהיה הקדמה זו. להיעמד צלול, לומר ברכות השחר כמו שצריך.

פעם דיברתי על כך עם תלמיד שלי, והרבה שנים אחר כך הזכיר לי את זה ואמר שזה שהחל לומר בבוקר ברכות השחר כראוי, זה הציל אותו... כך סיפר פעם. ממנו אני יודע שזה באמת דבר טוב...

**ש:** ראיתי ב"פוקח עורים" לגבי ראשית עריסותיכם שבכדי לא לקום בבוקר באי סדר - צופלויגן - צריך הקריאת שמע שעל המיטה להיות בחרטה עמוקה וכו'...

**ת:** כן, שם מדבר על בעל תשובה.

דבר מעניין, רואים שאדמו"ר האמצעי בפוקח עורים אומר על כל דבר "בדוק ומנוסה"... איך היה יכול לבדוק את זה אני לא יודע... כנראה בדוק ומנוסה יש לו משמעות אחרת, שהוא 'מודד', הוא יכול לבדוק זאת בדרגא הרבה יותר גבוהה, אך זה בדוק ומנוסה. מספרים הרי על אדמו"ר האמצעי, שהצמח צדק פעם נכנס אליו עם שאלה (בדרך כלל כשהגיעו

שאלות ותשובות בשנים הראשונות הצמח צדק רצה להראות לאדמו"ר  
האמצעי כדי שיאמר אם לשלוח, אם טוב או לא טוב),

ובכן, פעם הגיע עם שאלה ותשובה קשים מאוד. האדמו"ר האמצעי  
הלך לארון, לקח ספר, הסתכל בפנים וענה לו שיכול לענות כך. הצמח  
צדק התפלא, הוא ידע שלא דנים על זה. הוא לא מכיר אף ספר המדבר  
על כך. אז עשה לעצמו סימן איזה ספר זה היה, וכשאדמו"ר האמצעי לא  
היה הוא ניגש לארון לקחת הספר, וראה שזה פרי עץ חיים... הוא ראה את  
התשובה בפרי עץ חיים!

אז מאיפה יודע את כל הדברים, די גראבע זאכן וואס טוט זיך אפ? הוא  
רואה את זה בפרי עץ חיים! ושם באמת בדוק ומנוסה, שם הדברים  
בדוקים....

## 'התעסקות' פרטית

**ש:** מהי התבוננות פרטית? לחשוב מה הלימוד נוגע אליי?

**ת:** אם אומר לך שאני לא יודע - אתה לא תבין...

התבוננות פרטית הפירוש הוא להוריד זאת לפרטים השונים. מישהו  
סיפר לי שהרבי דיבר עם אחד שיתבונן בעניין שכתוב בפרק מ"א "והנה  
הוי' ניצב עליו ומביט עליו ובוהן כליות ולב", והרבי התחיל למנות בפניו:  
'מביט עליו ובוהן' איך שאתה קם בבוקר, איך שאתה מתפלל, ואיך שאתה  
אוכל, ואיך שאתה הולך הביתה... וכך מנה ים של דברים מכל מהלך  
היום... זוהי התבוננות פרטית, להוריד זאת לכל הפרטים שלך. שתיתקל  
בזה, בכל רגע ורגע זה יתפוס אותך. כי יש מצב שישנו רק עניין כללי וזה  
צריך להשפיע עליך. אתה הרי יודע שהקדוש ברוך הוא מסתכל עליך  
תמיד, זהו באופן כללי, הוא מסתכל עליך כל הזמן. ולא, זה לא מספיק.

צריך להכניס את זה כאן, במצב הזה, ובמצב הזה ובמצב הזה, ובכל הדברים שזה ייכנס. זוהי התבוננות פרטית. כדי שיהיה מונח ושאכן יפעל, שזה לא יחלוף, זה פועל הפרטית. לוקח איתו את הנפש הבהמית.

הבעל שם טוב הרי בעיקר 'הכניס את עצמו' על העניין של השגחה פרטית, אז צריך להתבונן על השגחה פרטית באופן של התבוננות פרטית: מכיוון שהקדוש ברוך הוא זיכה אותנו, בהשגחה עליונה, שלנו תהיה שייכות לחסידות, אז זהו העניין שלנו, שאנחנו מחוייבים בכך. זה לא שישנם הרבה יהודים שבכלל לא לומדים חסידות, ואנחנו לומדים קצת חסידות אז יש לנו עוד הוספה. זו לא עוד הוספה, לא זכות בלבד, זה חוב! מכיוון שלומדים חסידות - נהיים מחוייבים בזה ובזה ובזה, שלולא היינו לומדים לא היינו מתחייבים בזה. ממילא זה מחייב ללמוד כמו שצריך להיות. ואם לא לומדים כפי שצריך...

הקדוש ברוך הוא נתן לך הזדמנות שתעבוד אותו איך שהוא רוצה! נתאווה הקדוש ברוך הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, שאכן יאיר בגוף ונפש הבהמית. שבאופן כללי זו עבודה שהיא בבחינת 'מקיף' למי שלא מתעסק בתורת הבעל שם טוב. אבל ממך הוא רצה 'דירה' בתחתונים ממש, שיחדור אל תוך תוכי הגוף ונפש הבהמית! וממילא כשנתבונן באופן פרטי, שזהו בהשגחה עליונה, שזה כאילו היית הולך לשאול אצל משה רבינו, לשאול לפני רבי, והרבי היה אומר לך שהעניין שלך הוא שתלמד תניא ותקיים את כל הכתוב שם בפנים, אז הרי היית מוסר כל נשמתך לקיים זאת! וזה אתה צריך לדעת, שהקדוש ברוך הוא עצמו כתב או אמר לך עצה זאת, שאתה צריך ללמוד את זה. והא ראייה, שזה הגיע לידיים שלך, זה בהשגחה עליונה. שום דבר הרי לא נעשה מעצמו. אם אפילו עלה המתהפך כל כך הרבה עד שמגיע לתולעת זהו בהשגחה פרטית, במין האדם הרי לכל הדעות זוהי השגחה עליונה, השגחה פרטית.

**ש:** מה עושים עם הבעיה שכל העולם הוא לא כך?



ת: מה אתה צריך לחשוב על כל העולם!?

ש: מי שחוזר חצי שעה מאוחר הביתה מבית הכנסת כל המשפחה מסתכלים עליו כ'בטלן'... ואם יושב בסעודה ולא אוכל - אז הוא בכלל אדם מוזר...

ת: באמת, זה הבעיה?! להיפך, כך אין לו את 'הבעיה', שאם יהיה לו מזה ישות וגאווה, אם יסתכלו עליו כמשוגע זה ירד לו, אז אדרבה, יותר טוב...

היום דיברתי עם אברך שמתפלל באריכות. אין הכי נמי, כשהוא התחתן שאלו אצלי על הבחור - הוא התחתן עם משפחה יפה, השווער שלו הוא תלמיד חכם גדול - ועוד לפני החתונה התחילו לרנן... הוא מגיע, בכלל לא מסתכל על הכלה... אחרי החתונה האמא הגיעה אליי, השוויגער: למה אמרת שזה הבחור הכי טוב? אז אמרתי, באמת לקחתם עידיית שבעידיית. אז אמרה: אני יודעת, אין הכי נמי, הוא הבעל שם טוב! אבל הבת שלי לא יכולה לחיות עם הבעל שם טוב!... היא צריכה לחיות עם בנאדם.... וברוך ה', הוא מנהיג את הבית, והכל בסדר, והוא עושה את שלו. בלי בליטות בלי מעשה'ס. והעולם לא רועש, והוא חי כך יום יום. וזו היתה רק השוויגער, הבת בכלל לא באה בטענות...

אי אפשר להתוועד בלי לומר לחיים... ר' מענדל סיפר שהוא היה אצל רופא שאמר לו: אתה צריך להיות אויס חסיד, כי בלי לחיים אי אפשר להיות חסיד, אז מהיום אתה אויס חסיד... זו בעיה רצינית מאוד שאני לא יכול להגיד לחיים, אי אפשר להתוועד... אני יושב כך ממש כמו גולם... נו, אז תגידו: מה אתה צריך לחיים, תתוועד בלי לחיים... זה קל להגיד אבל זה דבר קשה. אכן לא צריך להיות כך, צריך להיות שיהיה אפשר להתוועד בלי משקה... בירושלים במאה שערים היה ר' ניסן הורביץ. יהודי כזה... מיוחד... הוא בעיקר למד חסידות של אדמו"ר האמצעי, הוא היה מאלה שהרבי נ"ע שלח לחברון. אני הכרתי אותו כשכבר היה יהודי מבוגר. הוא היה בבית הכנסת שם במאה שערים, עומד שעות במקום אחד. היה פעם

בשמחת תורה שאמרו לו - כך עושים אצלנו - שיעשה קידוש לפני ההקפות, ואמר: אתם לא רוקדים עם השמחת תורה, אתם רוקדים עם המשקה... צריך לרקוד משמחת תורה! אמר להם את זה ככה... אז האמת שצריך להתוועד גם בלי משקה... הבעיה היא, שבאמצע התפילה הרי אי אפשר להתוועד, ואחרי התפילה - כמדובר - החיות יורדת, אויסגעלעבט... העיקר, היות ומחפשים ורוצים, אז שהקדוש ברוך הוא יעזור שאכן ירצו ללמוד לפי האמת.

## תשובה 'על דבר קל'

יש בשולחן ערוך האריז"ל בהתעוררות לראש השנה יום כיפור, אומר שם א מאדנע ווארט - צריך להבין מה כתוב שם - שכל אחד יראה, שלפני ראש השנה ויום כיפור יעשה תשובה 'אפילו על דבר קל', כדי שיהיה העניין של תשובה, כך אומר. מה הפירוש? אם צריך לעשות תשובה - אז תשובה עושים על דבר קשה! ראש השנה ויום כיפור זהו הרי העניין של תשובה, מה העניין של תשובה על דבר קל? וחשבתי שאולי אפשר לומר פשוט בזה, שהרי בתשובה ישנם הרבה דרגות. יש את העניין הכללי של התעוררות תשובה. ובזה לא מובן - אם הוא מתעורר בתשובה ויש לו חרטה ושוב נופל? הרי על תשובה כותב הרמב"ם "שיעיד עליו יודע תעלומות שלא יחטא עוד!" מה אם עשה תשובה והתקרב וממשיך לחטוא? זו לא תשובה אמיתית?

- הרמב"ם אומר את זה פשוט כזה... היות והרמב"ם היה יהודי פרקטי, מה שאמר היה עושה. ותשובה זה תשובה, זהו. 'אדם' הוא כך. אנחנו לא 'אנשים', אבל 'אדם' הוא כזה, שאם סובר שאסור לעשות זאת, הקדוש ברוך הוא ציווה לא לעשות את זה ואני צריך לעשות תשובה, אז אני עושה תשובה, וממילא שוב אני גם לא חוטא. זהו דבר הפשוט. אבל הרי

לא כולם הרמב"ם... הרמב"ם היה משהו אחר... -

ראיתי ווארט, שמה הפירוש, שאחד שעשה תשובה וחוזר לחטוא - לא ייקרא תשובה! אז אומר לא, לא כך הפשט. אלא, יש לנו כלל, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. מי שחטא יחטא שוב... העבירה תביא אותו לעוד עבירה. והתשובה צריכה להיות "שלא ישוב לכסלה עוד", שהעבירה הזאת - לא תביא אותו לעוד עבירה. אם התשובה הייתה באופן כזה, שזה שהוא חטא אחר כך זה סיבה שניה, דבר חדש, לא מעבירה הקודמת - אז זו תשובה אמיתית. ראיתי את זה נדמה לי מ'הנתיבות'... הווארט הוא טוב. זה געשמאקער ווארט. זה פשט טוב.

בכל אופן, מה שחשבתי לומר, הפירוש לעשות תשובה על "דבר קל", שבדרך כלל כל יהודי עושה תשובה על דברים חמורים לפני הדברים הקלים. אבל לפעמים יש שעל דבר חמור, דבר שקשה לאנשים להשתנות בו, מקבלים החלטה, ואז נופלים. ואם היה מחליט על דברים קטנים לא היה נופל. ולכן אומרים שעל דבר אחד יעשה תשובה כזו שבאמת תישאר לעולם. קבלה כזאת שקל לקיים, כדי שבאמת יישאר בזה. ועל כל פנים, זה יביא לו כח באופן כללי בתשובה.

על כל פנים צריכה להיות קבלה, צריכים להשתנות. ר' שלמה חיים טען שחסידים היו אומרים - אף פעם לא ראיתי כאלה חסידים... אבל כך אמר - שבעצם יהודי צריך שתהיה אצלו כל יום עלייה ראשון, שני שלישי כו' הוא צריך להתעלות. ובשבת צריכה להיות עלייה באין ערוך. וביום ראשון צריך שישאר כמו שהיה בשבת, לא כאילו הוא חוזר... וכך הלאה, כך נ' אלפים יובלות הוא הולך למעלה מעלה... כך אמר.

אפילו שחוזרים על מה שאמר ולא יודעים איך זה נראה בכלל, זה גם עניין... כשיודעים שיש דבר כזה, ומדברים על זה, זה גם דבר...

ש: אצל ר' שלמה חיים היה כך...?

ת: אני לא יכול לחדור לזולת בלב... אני לא ראיתי אותו ככה. הייתי איתו מאוד היימיש, אבל לא ראיתי אצלו את זה. זו דרגא גבוהה. הוא לא אמר שהוא כך, הוא אמר שחסידים היו אומרים שכך צריך להיות.

## תפילתם של חסידים

מה שהיה ר' שלמה חיים - ר' שלמה חיים התפלל. והוא יכל להפיח בנו רוח שנתפלל. הוא עצמו התפלל, וזה היה 'חי'. הוא הרי התפלל בסביבתנו.

ש: בחורים תמיד ראו את תפילתו?

ת: תלוי איפה התפלל, הרבה פעמים לא היה מתפלל בזאל, היה מתפלל בחדר. היו זמנים בישיבה בתל אביב שהיה בכלל מתפלל בבית כנסת אחר. ובאמת, כשאף אחד לא היה ליד - התפלל לגמרי אחרת ממה שהתפלל כשהיה בין אנשים. בשבת הוא כן התפלל בזאל בדרך כלל. אבל היה 'מתפלל' כל יום.

מה שראיתי, ראיתי הרבה חסידים. כבר סיפרתי שכשהייתי ילד הייתי רץ לר' ישראל נח, לר' ישראל נח היה בית בו היו מתפללים. אצלו בבית היה המניין. כל הבית היה גדול כמו... החדר הזה הוא פעמיים הגודל של הבית. החדר הזה לבד! כל הבית היה חדר שהיה ממש חצי מהחדר הזה. ורבע מהחדר הוקצה למכונה...

- פעם ברוסיא היו עובדים בעיקר בעשיית בדים. למה עבדו כולם בבדים? כי זה היו עושים בבית ולא היו צריכים ללכת לעבוד במפעל אלא מסרו את זה למפעל. אז כדי שלא יצטרכו לעבוד בשבת, ואצלי בבית הרי אני יכול לעבוד על זה בלילה, חמישי בלילה, שבוע שלם. ואז שבת לא צריך לעבוד. לכן רוב היהודים שומרי שבת היו עובדים בזה -



זוה תפס רבע חדר. והיה בערך מניין-מניין וחצי יהודים שהתפללו. זאת אומרת: היה קודם מניין, זה היה מניין שסיים מסתמא באזור השעה 12, וכשהייתי בא, הייתי בא כבר אחרי האוכל, אז ר' ישראל נח ורעייתו ישבו בתוך החדר ואכלו, ובסמוך היה מניין של כ-15 יהודים שהתפללו באותו חדר. ואני כילד לא הבנתי איך הוא יכול לאכול כשהוא מתפלל, הוא קריגט זיך מיט'ן הרבוננו של עולם, והוא יושב ואוכל... ראיתי את זה כל שבת. כאמור, שמעתי מר' שלמה חיים שהרבי נ"ע אמר לו אחרי שהיה מתעלף בתפילה שהעבודה שלו היא מלמעלה למטה, על ידי תורה, לא על ידי תפילה. אף על פי כן, קלטת יש רק ממנו שמתפלל. וזה כבר כשהיה ממש מבוגר כך נראה, זה כבר לא התפילה כמו שהיה אז...

ר' שלמה חיים היה מתפלל כל יום. ר' ניסן היה מתפלל כל יום. הייתי שומע בצהרי יום ראשון, אז הייתי בא לאכול אצלו. זה היה בתור ילד. חוץ מזה בתשכ"ז נסעתי לרבי דרך צרפת והייתי 4-5 ימים אצל ר' ניסן בבית,

והייתה לי "קביעות" שכשהיה ר' ניסן מתפלל - כביכול הלכתי לנוח... הוא התפלל בחדר סמוך, ושמעתי כל מילה איך שמתפלל, כל יום... הייתי היימיש איתו, כי אכלתי אצלו והוא הכיר אותי. אם לא שהייתי אוכל אצלו לא יודע איפה הייתי מתאכסן... סיפור שלם איך שהוא קירב אותי מהפעם הראשונה, ואז ככה נשאר...

**ש:** החסידים האלו שהיו מתפללים, היו חוזרים על מילה כמה פעמים?

**ת:** לא, לא... הם אמרו בפעם הראשונה כל כך טוב שלא היה צריך יותר לחזור...

**ש:** אלו שהתפללו, זה היה כל יום באותו צורה?

**ת:** איך אפשר להישאר באותו צורה? לא יכול להיות דבר כזה...

**ש:** אני מתכוון - התעכבו כל פעם על אותם עניינים?

**ת:** בעניין הזה יש כך, הרבי סיפר את זה פעם, שחסידים היו מספרים, שכיוון שאי אפשר להתפלל כל יום את כל התפילה, אז היו חסידים שהיו עושים קמט בסידור, היום התפללו 'עד כאן', מחר התפללו מכאן, כך סיפרו חסידים. אבל אני לא יודע כיום אם זה מציאותי... אף פעם לא ראיתי דבר כזה. התפללו תפילה שלימה. אלה יותר מאריכים בפסוקי דזמרה, אחרים מאריכים בברכות קריאת שמע. אבל בדרך כלל אופן ה'תפילה' הוא שמתחילים מ'הודו', אחרים מ'ברוך שאמר', אם ממהר מאוד אז הוא מוותר על ההתחלה, או כיוצא בזה.

אבל מה שבטוח, כל יום אותו דבר - לא יכולה להיות מציאות כזאת. ס'נישט געדאוונט... בכלל בתפילה הוא לא בעל הבית על תפילתו. אמנם הוא המתפלל, אבל זה מלמעלה! תפילה הפירוש שהוא הולך בהיכלות! הוא הולך מהיכל להיכל. וכש'מעביר' את התפילה לא נותנים להיכנס. מגרשים אותו החוצה פשוט. אתה לא שייך לפה, לאן אתה הולך?! אין לו

שייכות לשם. מסלקים אותו החוצה, מבלבלים אותו במחשבות זרות ומגרשים אותו החוצה. אורח קבוע, אז הוא כבר נכנס לשם... ופעם נותנים לו להיכנס קצת עמוק ועוד קצת עמוק. כל יום זה משתנה. אי אפשר לראות את זה אצל השני.

## מהות תפילת שמונה עשרה

**ש:** כתוב בחסידות על סדר התפילה ששמונה-עשרה זה באצילות, ביטול בתכלית. ואיך ייתכן שלאורך כל התפילה מדובר על גדלות הבורא ודווקא כשמגיעים לשמונה-עשרה מדברים על עניינים גשמיים כמו אתה חונן, רפאנו, ברך עלינו...?

**ת:** מה שכתוב בחסידות ברור בדברים אלו, שזה שמבקש אצל הקדוש ברוך הוא לרפאות את החולים וגאולה וכו' - זה כדי שאלוקות יאיר בכל העולם. ואם יש יהודי שלא בריא, יוצא שאלוקות לא מגיעה לשם בשלימות. וזה חסר לו. הוא רוצה שאלוקות תתפשט בכל מקום, שלא יהיה אף מקום כלשהו שחסר שם אלוקות. לא שהוא חושב על העניין שלו ועל הרפואה שלו.

- כתוב בספרי תלמידי הבעל שם טוב, שהתפילה צריכה להיות באופן כזה: הרי מה שמרגיש שחסר לו, הרי זה חסרון במלכות דאצילות, זה חסרון בכנסת ישראל, כך כתוב מהבעל שם טוב. אז זה לא שמבקש על החסר שלו, הוא מבקש על החסרון של כנסת ישראל. החסרון שלו אינו אלא הוכחה שזה חסר שם. אבל זה דרגות גבוהות של צדיקים -

בפשטות העניין הוא שכשמתפלל והוא פארנומען מיט'ן אויבערשטן

אז הוא רוצה שהקב"ה יאיר בכל מקום. שלא יהיה שום חסרון. כי כל חסרון מרחיק, שלא יכול להאיר שם אלוקות. כמו שמשה רבינו היה צריך להיות גם עשיר. כי כדי שיהיה 'משה רבינו', הוא היה צריך לעשירות. ואם חסרה אצלו העשירות, לא יכול להאיר בו אלוקות כראוי. אצל משה רבינו זה בדרגות גבוהות, ואצל כל יהודי אם אין לו מה לאכול, אין לילדים מה לאכול, אז הוא לא יכול לעבוד את הקדוש ברוך הוא כראוי. וזה מה שנוגע לו. כך כתוב, זה לא אני אומר. כך כתוב מפורש.

**ש:** אם הוא יודע שאינו אוחז בזה, אז שלא יתפלל?

**ת:** בוודאי שיתפלל! אם הוא מאמין באמונה שלימה שמה שמבקש מהקדוש ברוך הוא - הקדוש ברוך הוא שומע וממלא בקשתו, זו דרגה גבוהה בתפילה! אם הוא מאמין מיט אן אמת שהקדוש ברוך הוא שומע מה שמתפלל וממלא בקשתו, אפילו הוא אינו רואה זאת, דאס איז געדאוונט!

- קודם שאלת איך זה בשעה שהוא מופשט מעצמו, איך זה באצילות. אז באצילות זה כך. באצילות הוא רוצה שהקדוש ברוך הוא יתפשט בכל מקום.

האמת היא, אצל כל אלה שראיתי מתפללים, אצלם בעיקר האריכות היתה עד שמונה עשרה. שמונה עשרה עצמו מתפללים עם פירוש המילות, עם אריכות, אבל ה'קאך' בזה - זה פחות. ה"עולם" הרי לא כך, אצלם העיקר זה בשמונה עשרה שאז מושכים, וכל התפילה הולכת מהר. ובחב"ד - כמה שאני ראיתי, אני לא אומר שזה מוכרח להיות כך - זה הפוך. וגם שמעתי מחסידים אחרים - כך הם אמרו על כל פנים, לא שראיתי את התפילה שלהם - שה'עבודה' שהוא עובד מצד הגילויים של הנשמה בגוף ונפש הבהמית זה רק עד שמונה עשרה, ושמונה עשרה זה כבר עבודה נעלית יותר שלא יכול להגיע לשם, אז רק אומר את המילים...



**ש:** אבל לפי הסבר הבעל שם טוב הנזכר, מה העניין לקצר?

**ת:** לא, לא לקצר! רק, למשל, מ'יוצר אור' עד שמונה עשרה יכול לקחת שעה, אז שמונה עשרה היה צריך לקחת שעתיים! ואנשים מתפללים 5 דקות. ו5 דקות זה אכן הרבה מאוד! 5 או 7 דקות הוא שומע את פירוש המילות, כל השמונה עשרה.

**ש:** המציאות היא שאדם לא אוהזו בביטול של אצילות, הוא חושב על עצמו...

**ת:** פשטות המצוה היא אכן כך! שיבקש הכל. עניין התפילה הוא שיבקש מהקדוש ברוך הוא מה שחסר אצלו. הוא מרגיש את עצמו למציאות, הקדוש ברוך הוא ברא אותו וחסר לו כך וכך, וזה הוא מבקש. ההסבר הנזכר הוא בשעה שעומד במצב של 'עבודה', והוא רוצה להיכלל באלוקות, מסירת נפש לאלוקות - אז איך פתאום ממסירות נפש לאלוקות מגיע לרפאנו וכו'? וממילא מסבירים את הפשט הזה, שזה דרגא נעלית עוד יותר במסירות נפש.

**ש:** בברכות קריאת שמע מדובר על ביטול השרפים ומלאכים, איך נכנס שם יוצר המאורות? מה זה נוגע המאורות של השמש והירח?

**ת:** "צבא השמים לך משתחווים" כך הרי כתוב ב'ויברך דוד'... זה בהמשך... מה אנחנו מבינים במלאכים? בצבא השמים אנחנו מבינים יותר ממלאכים, מ'דערהערט יותר מאצל המלאכים... והרי זה חלק מהמלאכים.

**ש:** יש שיחה של הרבי שבאמת אפילו כשמבקשים על צרכים גשמיים, הנפש האלקית מתפללת את התפילה שלה.

**ת:** האמת היא שכתוב כך הרבה בחסידות, גם במאמר שאתם לומדים - 'כי עמך הסליחה', שלכל יהודי יש נפש אלוקית. ומה שמאיר בגוף הוא רק הארה של נפש האלקית. נפש האלקית עצמה לא מתלבשת בגוף. וכל

העניין של התפילה הוא שהארת הנשמה מקבלת קשר עם הנשמה שלמעלה. והנשמה למעלה בשעה שמתעוררת זה נרגש בהארת הנשמה. וזהו "נוזלים מן לבנון", כמו שכתוב שם, שאף על גב שאיהו לא חזי מזלי' חזי, זהו חלק הנשמה שלמעלה.

- וממילא מובן גם שלא יכול להיות כל יום אותו דבר, שם הרי כל הזמן הגילויים נעלים יותר, או גילויים אחרים על כל פנים -

וממילא אין הכי נמי, יהודי עומד להתפלל כאן והנשמה למעלה מתפללת כפי שצריך להיות שם.

גם בנוגע למלאכים מבואר שיש קשר בין תפילתם לתפילה של יהודי למטה. כתוב שהמלאכים לא אומרים 'קדוש' עד שהיהודים אומרים 'קדוש'. ומבואר בחסידות, מהו ההסבר לכך? מה יש למלאכים עם זה? הפירוש הוא כך: המלאכים משמשים 'מעבר' מנשמות ישראל למעלה. תכלית הכוונה זה נשמות ישראל פה למטה. זה תכלית הכוונה. ואמיתית עניין 'קדוש' הוא כאן, שהרי ב'יש מאין', היש אינו מרגיש את האין, וממילא הוא מובדל ממנו בתכלית ההבדלה, ובזה הוא מרגיש את העניין של 'קדוש', שהוא מובדל. אבל המלאכים, שהם מרגישים את השןרש ומקור, הם לא יכולים דערהערן גוט את ה'קדוש', אלא רק כשיהודי אומר 'קדוש', והרי השפע ליהודי צריך לעבור דרך המלאך, ואז אומר גם המלאך 'קדוש'. בלקוטי תורה זה כתוב.

**ש:** קל יותר להתפלל עם עניינים פשוטים מאשר העניינים המבוארים בחסידות, שאין לנו כל כך אחיזה בזה.

**ת:** מה זאת אומרת עניינים פשוטים? העניין של 'מה רבו מעשיך ה', 'מה גדלו מעשיך ה'? זה לא עניינים פשוטים, זה מדובר בחסידות! העניינים הדקים יותר באחדות ה' וכו' זה מגיע אחר כך. אחרי שישנו זיכוך הכלי על ידי ההתבוננות ב'מה רבו מעשיך ה'', התפעלות כללית, אז

מגיעים לעניינים אלו, מתחילים להרגיש את פרטיות העניינים. ועל כך היא היגיעה, אין הכי נמי.

ההתפעלות, ה'קאך' של המסירות נפש, הם בעניינים הדקים. אדרבה, כמו שכתוב בחסידות שדוקא על ידי ההתבוננות בעצמות ומהות הבורא זה פועל את הביטול המוחלט, ששום התבוננות אחרת לא יכולה להביא לכך. ועל כך צריך להתייגע. על כך צריכה להיות פשוט הרבה יגיעה. אבל אין הכי נמי שבשלב הראשון אין זה כך. רק בשלב יותר מאוחר עיקר החיות היא בעניינים עמוקים יותר.

ב'קונטרס התפילה' כתוב שאדם יתבונן בדברים הנמוכים, ואם בהם יש לו יותר הבנה והשגה אז שתהיה זו ההתבוננות העיקרית שלו, כך כתוב. האמת היא, כך כתוב אז זה האמת, אבל כנראה שהפירוש הוא שכל אחד - בדיוק כמו שבכל דבר לכל אחד יש את החוש שלו, כך גם בזה - כל אחד יש לו את החוש שלו בעניין שלו, כפי שהנשמה שלו מרגישה זאת. הוא מרגיש כך, וההוא כך, הוא מרגיש יותר ב'סובב' והשני מרגיש יותר ב'ממלא'. קשה להגדיר את זה בכלל, אי אפשר להציב בזה כללים. ההתפעלות הרי מגיעה מלמעלה, זה לא משהו שהוא פועל, אי אפשר לייצר את זה.

כבר אחרי 1, יושבים פה יהודים און איך סתם מאטער זיי...

העיקר הוא שזה יפעל שנשתנה למעשה. שגם אני אשתנה. ר' שלמה חיים שאל אצל הרבי נ"ע איך אפשר לתבוע אצל אחרים כשהוא לא אוחו בזה בעצמו. והרבי אמר לו שאם אתה תובע את זה גם מעצמך אתה יכול לתבוע את זה גם מהשני. הרבי באמת אמר את זה, וצריך להיות 'מסירות נפש-איד' לעשות כך, אבל בהרגשה - כשאוחזים במשהו אפשר לתבוע, אבל כשלא אוחזים בזה זה קשה, ממש עינויים קשים... הקדוש ברוך הוא יעזור שיבוא לפועל.

לחיים, לחיים, שהקדוש ברוך הוא יתן לכולם כתיבה וחתימה טובה,

שנה טובה, שתצליחו בלימוד, ללמוד כמו שצריך, ולהתפלל כמו שצריך,  
אויספירן די כוונה העליונה בתכלית השלימות.  
לחיים, שהקדוש ברוך הוא יביא את הגאולה השלימה. לחיים.

• • •

בתור הוספה באים בזה שתי רשימות מיוחדות  
שנמצאו בארכיונו של הרב גרוזמן ע"ה.  
כפי הנראה אלו נקודות שרשם לעצמו להתוועדות י"ט בכסלו.

### [רשימה א']

ר"ה לחסידות. יש שרגילים בסיסמאות, סטיקרים. בשופטני לא  
עסקינן.

אבל גם בשמות, ישנם שם המושאל, שם התואר ושם העצם. רביים  
שייכים לעצם וא"כ המושג ר"ה הוא שם העצם. מה זה שם העצם איני  
יודע כי איני משכיל. רק זה אני כן יודע שזה למעלה משם התואר וממילא  
א"א לתאר אותו במילים כלל.

אם הי' זה שם המושאל: י"ל דכמו בר"ה יש חרטה על העבר וקבלה  
להבא בתו"מ, הנה בי"ט כסלו הוא קבלה להבא על לימוד החסידות ודרכי  
החסידות.

הנה תורת החסידות ודרכי החסידות הם שני דברים. חב"ד, וחג"ת  
נהי"מ. ולא ייתכן זה בלא זה כלל. שלפי"ז מי שלא הולך בדרכי החסידות  
הוי כמכריז אין לי חלק בחסידות, אין לי חלק וכו' ח"ו, כן אצל חסידים זה  
קשור זל"ז, כמו שאמר [אדמו"ר] האמצעי דחסר ביחודא עילאה ותתאה  
הוי קרקפתא וכו'.

אמנם כ"ז שם המושאל. אמנם שם התואר הוא דבר אחר לגמרי. והוא  
דבא לומר שזה ממש ראש, דמה שיש בראש אפשר לגלות אח"כ בשאר  
איברים. אבל כשאין בראש אז אין אין. וממילא כשיודעים את הרצינות  
של היום הזה, היינו מה שאפשר לקחת, ומצד שני מה שאפשר להפסיד אז  
הגישה היא באופן אחר לגמרי.

אמנם זה עדיין לא שם העצם. דזה משהו אחר לגמרי. והוא האושר דאשרינו מה טוב חלקינו. אין הכוונה ששרים כך בחיצוניות בעלמא, דזה רק סיסמה וסטיקר, אלא לחיות בזה, .... בפנימיות. "אשרינו".

אמנם איך אפשר לדרוש מחיצון להיות פנימי, שהרי אינו יודע מה רוצים ממנו, הרי הוא מבין זאת רק בחיצוניות. כמו אגוז צף ע"ג מים דאי"ז הנחתו והוא פטור. אבל פנימי זה כשחודר לתוכו מים, שאז מים ע"ג מים שנעשים אחד זה פנימי. אבל אגוז ע"ג זה חיצוניות גרידא. בעצם גם שמן ע"ג יין זה חיצוניות. חכמה בינה. אלא דלריב"נ זה נעשה אחד. אבל הכי טוב זה מים ע"ג מים.. אמנם מים זה למטה משמן, אבל זה מים ע"ג מים שזה אחדות גמורה. כ"ז כשהוא מים, אבל מה עושים כשהוא אגוז - חיצון.

מנהג חסידים מתחילים ללמד אל"ף בי"ת מתניא. ואומרים שזה סגולה להינצל מכפירה ח"ו, אבל זה שטות, ומה עם אותיות חומש. אלא לנטוע בלב הילד שה-א' ב' של חסיד הוא ספר התניא.

אם נשתנה הוא רק בכמות - מוחין קטנים גופות חלשים, אבל באיכות - כי-הוא-זה לא. אותה הנקודה ממש, הביטול דיחוד ע העניין דמס"נ. ובבחי' פנימיות דווקא ולא במקיף דזה עניין חב"ד

אם להתקבל לחדרים של אדמוה"ז היו צריכים להיות בקיאים בראשית חכמה, היום אפשר להסתפק בשער היראה בלבד, אבל לא להכיר את הכריכה דראשית חכמה, הייתכן.

אם פעם להיבנס להתקרות לרבי היו צריכים י"ב חודש, שש חודשים בשמן המור וכו', היום ייתכן דמספיק י"ב יום, אבל כך סתם בלי הכנה,

אינם לוקחים כלום. ואי"ז שחסר בפנימיות, אי"ז אפילו מקיף, אי"ז כמו חסידי פולין אלא מקיף דמקיף (ובכלל חסידות פולין היא רק למי ששרשו שם, אבל למי שההשגחה העליונה הביאה אותו לפנימיות אי"ז פועל עליו כלל) ודמיונות. וכשנכנסים לדמיונות ח"ו מי יודע ח"ו לאן שמגיעים.

### [רשימה ב']

א. בבית המתנגד סובל אדמוה"ז יותר מהמאסר.

דגוי אינו מסתיר, דלא הוי ממינו כלל. כמו מחיצה אינה מסתרת על אלוקות משא"כ טמטום הלב.

מהו מתנגד - דאינו מאמין בדא"ח.

~~מובן שבאינו מאמין יש הרבה דרגות, דגנבא אפום מחתרתא לגבי אמונה ממש - נחשב אינו מאמין.~~

מתנגד אינו כופר בתומ"צ ח"ו, אבל בדא"ח, בחיות ונשמה של המצוות אינו מאמין. כך אפשר להיות 'תמים' ומתנגד, דאינו מאמין.

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. אינו מאמין, והראי' - אינו עוסק. זה לא חשוב אם אינו מאמין סתם או דחשיב לי' לרם על כל גוים ה'. בפועל אינו מאמין.

ומתנגדים היו גם בזמן הגמ', הגמ' אומרת כרום זולת לבני אדם וכו'.

ב. הרש"ב חידש די"ט כסלו הוי ר"ה. המעלה בזה, דאפשר לעשות תשובה ולהתחיל מחדש. ותשובה מועילה גם בי"ט כסלו כמו יוה"כ שנק' ר"ה, מכפר כל היום על רגע האחרון של יום.

ג. עיקר גילוי תורת החסידות הוא יחו"ע. דהוא לבדו ואין זולתו. שהוא פנימיות הלב. יפה שעה אחת בתשובה וכו', כי היא מגעת לאני ראשון ואני אחרון, למעלה מממלא וסובב, עצמותו ית'.

איך וויל נישט דיין ג"ע וכו'.

והוא הקלא דלא אשתמע. והוא ע"י התבוננות והשגה.

דרכים להגיע לזה - שבירת התאוות ושבירת הרצון והישות.

אור וחיות נפשנו ניתן לנו.

• • •







לזכות

החתן התמים מנחם מענדל והכלה מרת ליבא שיהיו גרוזמן  
לרגל נישואיהם בשעה טובה ומוצלחת

